

LUTHERSK KIRKETIDENDE

TEMANUMMER OM BARNET

INNHold

Hva er det med barnet? / Som et lite barn /
Barnet - både troende subjekt og forbilde? /
Når skal vi få brød og vin? / Fra bokfronten /
Fra bispedømmerådene og Kirkedeparte-
mentet

SØNDAGSTEKSTEN

Nyttårsaften - Even Borch

Kristi åpenbaringsdag - Notto R. Thelle

1. søndag etter Kristi åpenbaringsdag - Ingvald Andersen Frøyen

2. søndag etter Kristi åpenbaringsdag - Ragnhild Kristensen



Hva betyr det at alle gudsrrikeborgere
benevnes med tittelen Guds barn?

Hva er det med barnet?

Det finnes to vekstnæringer som går parallelt i kirke og teologi for tiden. Begge handler om BARNET, og de henter næring og inspirasjon fra hverandre. I teologien kommer den for-

nyede interesse for barnet til uttrykk i det som med et samlebegrep kalles barneteologi. I kirken er det i første rekke Trosopplæringsreformen som på en ny og kraftfull måte har løftet

bevisstheten om barnet i kirken. I dette nummeret vil barnet bli belyst fra ulike sider, både som trosforbilde og religiøst, handlende subjekt. Vi har utfordret 3 artikkelforfattere til å gi sine bidrag til å høyne bevisstheten om den unike posisjon barnet har i Skriften og i den kristne tradisjon.

Barneteologi kan handle om minst 3 ting.

- For det første står teologien om barnet i sentrum. Hvilket bilde tegner Det nye testamentet av barnet og barnets status og betydning? Hva betyr det at alle gudsrikeborgere benevnes med tittelen Guds barn? På hvilken måte er Jesu framheving av barnet som trosforbilde å forstå for oss voksne som vet at vi aldri kommer til å bli barn igjen? Professor Torleiv Austad har viet disse spørsmålene stor interesse og skriver om dette i sin artikkel. Han har også redigert en nyutkommet bok om barnet i Kaj Munks forfatterskap, en bok som er anmeldt i dette nummeret.
- For det andre vier barneteologien oppmerksomhet til den religionspedagogiske problemstillingen: Hva er teologi for barnet? Her blir innsikt fra ulike parallelle vitenskaper holdt sammen, slik at det blir mer mulig å forstå barnets muligheter i ulike faser, for så å gi en adekvat trosformidling tilpasset utviklingstrinn. Disse problemstillingene har alltid vært levende i den religionspedagogiske refleksjonen, men er blitt ytterligere stimulert av Trosopplæringsreformen, blant annet gjennom en rekke nasjonale og regionale forskningsprosjekt. I Odd Ketil Sæbøs artikkel holdes denne pedagogiske refleksjonen sammen med barneteologien øvrige anliggender.
- For det tredje spør barneteologen etter barnets egen religiøsitet. Hva er barnets teologi og trospraksis? På dette området har det skjedd mye også i norsk forskning de siste årene. Å betrakte barnet som religiøse subjekter har blitt viktig, helt ned til det førspråklige barnet. Driver barn i alle aldre kvalifisert religionsutøvelse?

Samtidig med den intensiverte teologiske oppmerksomheten om barnet, har det gjennom

trosopplæringsreformen i kirken funnet sted en parallell oppblomstring av kreative og omfattende tiltak for barn og unge. Mange trosopplæringsprosjekter har reflektert innsikt fra barneteologien, ikke minst med tanke på å legge til rette for "trospraksiser" på ulike utviklingsnivåer. Kapellan Anne Berit Evangs artikkel omhandler barns deltakelse i nattverdmåltidet, både som mottakere av sakramentet og som medliturger. Gjennom sin intensjon om involvering, vil gudstjenestereformen bli en viktig partner i utviklingen av god trospraksis for barna i menighetene.

Hvis vi kan spore en nattvervekkelse i kirke de siste 20 årene, kan vi samtidig registrere en annen og enda ferskere vekkelingsbevegelse,

Hva er barnets teologi og trospraksis?

nemlig Babysang. Babysang er trolig det raskest voksende arbeid i kirken de siste 10 årene. Tilbudet om Babysang har dramatisk økt kirkens troverdighet som partner for foreldrene i deres trosopplæringsansvar. I stedet for å si: Velkommen tilbake til kirken om noen år, når 4-årsfasen starter, kan vi nå si: Velkommen tilbake til kirken med barna neste torsdag, til Babysang. Kirkens møte med nybakte foreldre innledes med menighetens dåpsforberedende arbeid, mens Babysang er det andre tyngdepunktet i denne trosopplæringsens o-årsfase.

Hva er det med barnet? Jesu ord er ikke tydelige på hva det er hos barnet som gjør det til et forbilde for voksne. Det kan neppe være en generell oppfordring til infantil regresjon eller en tilbakevending til den første naivitet. Kanskje har det noe med *avhengighet* og *barnekår* å gjøre. Avhengigheten av Gud er like grunnleggende for meg nå som da jeg ble født. Hvis Gud vil skru av lyset og avslutte historien, så kunne Gud kanskje gjøre det. Men det gjør ikke Gud, og jeg er totalt avhengig av at Gud holder livet oppe hos oss. Barnekåret som er så ubestridt som små, er også like ubestridt i dag. Skulle jeg bli 100 år er jeg like fullt barn av noen. Status har ikke forandret seg, ikke i forhold til mine da for lengst avdøde foreldre og ikke i forhold til min fortsatt levende Gud.

SJUR ISAKSEN
sjur.isaksen@mf.no



Som et lite barn

AV TORLEIV AUSTAD, PROFESSOR EM. I SYSTEMATISK TEOLOGI, MENIGHETSFAKULTETET

Hjelpeløshet

Jesus ble harm på sine disipler da de forsøkte å hindre at små barn ble båret til ham. Han begrunnet sin protest med å henvise til at Guds rike tilhører slike som dem. Og han la til: "Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det." (Mark 10,14-15parr). Med disse ord og denne handling brøt Jesus med fariseernes tradisjon. Ifølge denne tradisjonen ble barna holdt utenfor når loven skulle etterleves. Jesus stilte barna i sentrum og innledet med det en *ny praksis* i holdningen til barna. Han formidlet et dobbelt budskap: For det første sier han at Guds rike tilhører dem som er som små barn. Og for det andre peker han på at den som vil ta imot Guds rike, må gjøre det som et lite barn.

Hva er det ved et lite barn som gjør det til et *forbilde* for dem som søker Guds rike? Det er neppe fordi et lite barn kan oppleves skjønt og deilig. Det er heller ikke fordi barnet synes å være uskyldig og troskyldig. Mest sannsynlig er det fordi det er så *hjelpeløst* (jlf. Hans Kvalbein: *Jesus - hva ville han? Hvem var han?* 2008, 162-163). Et lite barn greier seg ikke selv og er derfor helt avhengig av andres omsorg. Det er denne hjelpeløsheten hos barnet som er forbilde for oss - ikke barnets egenskaper. Et lite barn kan ikke vise til egne kvaliteter, ferdigheter eller prestasjoner som kvalifiserer til Guds rike. I troens verden hjelper heller ikke det for voksne. Tvert imot! Det lille, hjelpeløse barnet forteller oss noe vesentlig om hvordan vi tar imot evangeliet. Det skjer uten at en er noe eller gjør selv.

Jesu interesse for barnet som forbilde framgår også av hans svar på et spørsmål fra disiplene om hvem som er størst i himmelriket. Han sier: "Uten at dere vender om og blir som barn, kommer dere ikke inn i himmelriket. Den som gjør seg selv liten som dette barnet, han er den største i himmelriket." (Matt 18,3-4). Også her er inngangen til himmelriket betinget av at en "blir som barn". Skal en komme inn i det riket hvor frelsen er å finne, gjelder det å kunne likne barnet. Det gjør en ikke ved å spille barnslig eller naiv, men ved å oppgi sitt eget og være overlatt til Jesus. I møtet med ham er ethvert menneske hjelpeløst, akkurat som et lite barn er det i forholdet til foreldrene eller andre foresatte. Overfor Gud hjelper det ikke å vise fram gode personlige trekk og handlinger. En må oppgi håpet om å greie brasene selv. Når Jesus sier at den som gjør seg liten som et barn, er *den største* i himmelriket, innbyr han ikke til en konkurranse om å nå til topps i en rangordning. Det han vil si oss, er at det som virkelig teller i livet, er en gave som vi mottar. Vi har ikke gjort oss fortjent til himmelriket. Som et spedbarn er totalt avhengig av andre, blir vi Guds barn ene og alene av nåde, uansett alder og modenhet. Det er Guds verk, ikke vårt.

Når Jesu taler om den som gjør seg liten som et spedbarn, er "den største i himmelriket", uttrykker han seg *paradoksalt*. En er stor - ja, størst - når en er liten i seg selv. Også ved andre anledninger uttrykker Jesus seg paradoksalt. Han sier til sine disipler: "Den som vil være stor blant dere, skal være deres tjener." (Matt 20,26). Jesus understreker også at "den som

setter seg selv lavt, skal settes høyt" (Matt 23,12). Det gjelder å være liten i seg selv og tjener for andre. Da er en stor. Men det betyr ikke at vi skal være godtroende og ukritiske. Den som er i Jesu følge og lever etter budet om å elske sin neste, vil i høy grad trenge å bruke sine evner og kritiske sans.

Jesus verdsetter *innsikt* og *dømmekraft*. Det viste han selv i sine mange skarpe dueller med fariseerne og de skrifflærde. Men det hjelper ikke å være moden og dyktig for å kunne veien inn i Guds rike. På spørsmålet om hvem som får del i Guds åpenbaring, sier Jesus at det er skjult for "vise og forstandige", men åpenbart for "umyndige små" (Matt 11,25). Det kreves ikke kunnskap og klokskap for å kunne motta evangeliet; det er tilgjengelig for umyndige som er avhengig av hjelp fra Jesus. Dette betyr ikke at velutdannede og kunnskapsrike mennesker er avskåret fra å få del i evangeliet. Men de finner ikke fram ved å påberope seg sin egen visdom. Tvert imot! Apostelen Paulus sier at "ikke mange vise etter menneskelige mål, og ikke mange med makt eller av fornem slekt" er kalt (1 Kor 1,26). Gud kan og vil bruke mennesker som i folkeopinionen ikke går for å være noe. Guds rike er ikke for dem som brisker seg av å tilhøre en fin familie, og som skryter av sin sosiale posisjon og sin kløkt. Overfor Gud har ingen av oss noe å være stolt av. Der er det spørsmål om å ta imot evangeliet som et hjelpe-løst menneske.

Barnets tro og tillit

Selv om troen skjenkes små barn som ikke kan prestere noe selv, er det likevel grunn til å spørre om et noe *store barn* kan være et *forbilde* for unge og voksne i deres forhold til Gud. Et barn som ånder inn gudstroen i hjemmet eller i menigheten, begynner som regel ganske tidlig å undre seg og stille spørsmål. Det kan være spørsmål som: Hvordan ser Gud ut? Hvorfor er det krig, sult, krancling og ulykker hvis Gud er god og bare vil oss vel? Hvor kommer det onde fra? Gjør Jesus syke mennesker friske i dag? Hvor er de døde? Hvorfor blir jeg ikke alltid bønnhørt når jeg ber til Gud? Det er ikke lett å svare på slike spørsmål. Barn godtar som regel ikke at en vrir seg unna og unnlater å ta opp det som er vanskelig. I enkelte tilfeller kan det være best å innrømme

at vi ikke kan forklare hva som skjer og ikke skjer. I stedet for forklaring kan det stundom være vel så viktig å gi rom for *undring*.

Nå finnes det rikelig med eksempler på at barn - fortrinnsvis i skolealder - kan utstråle en *ekte gudstro*. Det kan gi seg utslag i en urokkelig tro på at Gud vil gripe inn og gjøre et under. Troen kan også ytre seg i oppriktig tillit til at Gud vil svare på bønn. Ikke sjelden er vi vitne til at barn som fornemmer at Gud er sterk og mektig, kan være overbevist om at Gud kan og vil gripe inn når en er i vanskeligheter. Det er da ikke rom for kritiske spørsmål. Et barn har ikke alltid motforestillinger, i alle fall i samme grad som hos voksne. Når en opplever barn som tror uten å tvile, kan en knapt unngå å stille spørsmålet: Skal vi legge bort all tvil og strekke oss etter barnets ukritiske tro på at Gud vil gripe inn?

Den danske *dikteren* Kaj Munk har i hele sitt forfatterskap kjempet for barnets sentrale plass i samfunnet, i familien og i den kristne tro. Han er opptatt av fellesansvaret for å beskytte barnet i mors liv og vender seg mot dem som prioriterer arbeid og karriere på barnas bekostning. I forholdet til Gud viser barnet oss hjelpeløsheten og avhengigheten. Kaj Munk har øye for at et noe til års kommet barn kan vise oss hva *tillit til Guds ord* kan være. Det kommer særlig tydelig fram hos lille Maren i skuespillet "Ordet" (1925). Maren tror at Gud kan vekke opp igjen hennes døde mor, Inger, og oppmuntrer sin onkel Johannes til å be i tillit til Ordet om at om det må skje et under. Johannes får styrke til å be om det, og underet skjer. Den døde vekkes opp til liv igjen. For Kaj Munk er imidlertid ikke underet det viktigste, men tilliten til hva Ordet kan utrette. Marens tro og tillit bidrar også til at fastfrosne sinn hos andre i familien smelter og forløses. For Kaj Munk er det ingen tvil om at det er barnet - lille Maren - som er den sterke, og som har noe å lære de voksne når det gjelder deres forhold til Gud.

Nå lytter vi ikke til dette dramaet for å finne ut hvordan en død person kan vekkes til live igjen. Det synes umulig. Det var det også for *presten* Kaj Munk. Han følte seg hjelpeløs innfor døden og gjorde aldri noe forsøk på å vekke opp døde så de kunne få leve lenger. Men det forhindret ham ikke i å lære av barnet, i dette tilfelle av Maren, hvor vesentlig det er å gi til-

liten til Guds ord gode muligheter for å vokse seg sterk. Kan ikke barnets tro på at alt er mulig for Gud, styrke tilliten til at han er den han gir seg ut for å være?

Barnetroen

Fra tid til annen kan en høre folk gi uttrykk for at de har beholdt barnetroen. I det kan det ligge så mangt. Likevel er det grunn til å anta at de fleste som uttrykker seg slik, har bevart *guds-troen* som de hadde som barn. Kanskje er det noe som sitter igjen etter kristendomsundervisningen/religionsundervisningen i skolen. Også konfirmantundervisningen kan ha formidlet inntrykk som en tar med seg videre i livet. Den som fortsatt viser til sin barnetro, gir i alle fall uttrykk for at han/hun ikke har vendt Gud ryggen. Det kan være et tegn på at en fortsatt ønsker å kalle seg kristen, selv om det kan synes å sitte langt inne å skulle si det i klartekst. Det er grunn til å regne med at barne-lærdommen har etterlatt en tillit og en tilflukt til Gud, som gir en viss grunnretning i livet. I en folkekirke som vår, som omfatter vel 80 % av befolkningen, er det ikke uvanlig med en blyg gudstro som støtter seg til dåpen som barn og kristne inntrykk fra barneårene. Det som ofte mangler, er fornyet tilførsel av kristen kunnskap og åndelig vekst.

En gjør klokt i å tale følsomt og respektfullt om slik *folkekirkelig barnetro*. Det står ikke til mennesker å måle hvor ekte og levende en gudstro er. I Matteus-evangeliet sies det at Jesus, "Herrens tjener", har oppfylt det ordet som er talt gjennom profeten Jesaja: "Han skal ikke knuse et knekket siv og ikke slukke en rykende veke" (Matt 12,20).

Men dette betyr ikke at vi skal gjøre barne-troen i stagnert og nærmest privat form til ideal for kirkens trosopplæring. Både forkynnelse og undervisning i kirken tar sikte på å vekke og nære troen på Gud, så den kan *modnes* og *herdes*. Apostelen Peter viser til at selv for-gjengelig gull blir prøvet i ild, og sier at troen - "som er mye mer verd" - også må prøves, "så den kan bli til pris og herlighet og ære for dere når Jesus Kristus åpenbarer seg" (1 Pet 1,7). Den som tror på Gud, trenger på nytt å lære seg de grunnleggende sannheter i kristendommen. Et spedbarn lever av melk, heter det i Hebreer-brevet. "Men fast føde er for de fullvoksne, de

som ved å bruke sansene har øvd dem opp til å skjelne mellom godt og ondt." (Hebr 5,13-14). Sagt med andre ord betyr det at barnetroen gradvis må tilføres kunnskap og erfaring slik at den kan tåle det hverdagslivet etter hvert krever.

Foreldrenes ansvar

I *Plan for trosopplæring* (2010) står det: "Fami-lien og hjemmet utgjør de viktigste aktørene for barn og unges oppvekst og utvikling." (s 27). Det er *foreldrene* som har hovedansvaret for sine barn. Mor og far skal sørge for at barna får den omsorg de trenger fra fødselen av. Slik vil det også være der andre foresatte av ulike grunner går inn i foreldrenes rolle. Det er en omsorg som ikke bare gjelder elementære behov som mat, klær og kontakt, men også oppdragelse og sosial tilpasning. Hvordan foreldrene - og i noen tilfeller deres stedfor-tredende - tar hånd om barna, vil også være kulturelt betinget og variere med tid og sted. Like fullt er det en menneskerett at foreldrene har ansvaret for opplæringen av sine barn. Det er derfor om å gjøre å legge forholdene til rette for at *foreldreretten* kan respekteres og prakti-seres.

Guds barn

Vi *blir* Guds barn i dåpen og ved troen. Det er uavhengig av alder og modenhetstrinn. I Bibelen står det *ikke* at vi er Guds barn fra fødselen av. Gud sendte han sin egen Sønn til verden "så vi kunne få retten til å være Guds barn" (Gal 4,5). Det er ved troen på Jesus Kristus at vi adopteres til å være Guds barn (Ef 1,5). Apostelen knytter denne status til dåpen. Vi kan derfor si at den som er døpt til Jesus Kristus og tror på ham, er et Guds barn (Gal 3,26-27). Som Guds barn har vi fått en Ånd som gjør at vi kan rope "Abba, Far!" (Rom 8,15). Her i livet sukker vi med oss selv og lengter etter en gang i framtiden "å bli Guds barn fullt og helt når kroppen vår blir satt fri" (Rom 8,23). Det skjer når Gud åpenbarer sin herlighet ved oppstandelsen.

Så lenge en tror og lever i dåpen, er og blir en et barn i forhold til Gud. Han er som en Far. Han sørger for sine barn. Derfor kan vi komme fram for ham med det som ligger oss på hjertet og be til ham som er "Vår Far i himmelen!" (Matt 6,9). Det er Jesus Kristus som har gjort

det mulig for oss å kunne være Guds trygge og glade barn, uansett alder og modenhet. Overfor Gud er vi alle som barn. Det er vakkert uttrykt i H.C. Andersens følsomme julesalme "Barn Jesus i en krybbe lå" (NoS 53). Her står det: "Til

barnet vil vi stige inn, og selv bli barn i sjel og sinn." (v 2). Det ligger nær å synge denne julesalmen i lys av Jesu ord om at en må omvende seg og bli som barn for å komme inn i Guds rike (Matt 18,3).

Barnet – både troende subjekt og forbilde?

AV ODD KETIL SÆBØ, PROGRAMSJEF I SØNDAGSSKOLEN

Det har foregått en stille revolusjon i synet på barnet i kirken. Endringen er nærmest et skifte i paradigme. Barnet har gått fra å være religionspedagogisk objekt til troende subjekt. Barnet har fått status som troende, undrende og handlende i sin egen gudsrelasjon.

Egentlig bør vi se på dette som en normalisering innen luthersk teologi. Barnet har fått troen i sin dåp: Dåpen "virker syndenes forlatelse, frelser fra døden og djevelen og gir den evige salighet til alle som tror det..." Samtidig reiser jeg i min bok *Guds barnet* spørsmål om barnet også på en enda mer grunnleggende måte er et troende menneske, at gudsriket virkelig hører slike til, og at alle barn i utgangspunktet er i Guds hender.

Læringssynene og trosopplæringen

Synet på barnet i trosopplæringen har vært preget av rådende pedagogiske og filosofiske strømninger. Helt fra kirkens første tid videreførte kirkens opplæring et jødisk, og integrerte til dels også et romersk-hellenistisk, dannelsesideal. Barnet ble et objekt som skulle formes etter voksnes idealer. Når vi nærmer oss

moderne tid, fikk den filosofiske empirismen fra 1600-tallet stor betydning i pedagogikk og opplæring: Menneskets sinn er fra starten som en tom tavle - en *tabula rasa*. Erfaringene er eneste grunnlag for erkjennelse. Det er kun det vi tilføres utenfra, som former oss som mennesker. Læring var ensbetydende med formidling, fra den voksne som avsender og subjekt til barnet som mottaker og objekt. Gjennom det meste av kirkens historie har det vært kateketens privilegium å kunne fylle barnets sinn med et definert innhold. De små barn skulle få komme til Jesus, men den voksne sto i stor grad som definisjonsmakt og garantist for innholdet i dette møtet.

Den pedagogiske dreiningen fra et formidlingsbasert læringssyn til et sosiokulturelt læringssyn som også inkluderer at læring skjer gjennom sosial praksis (i tradisjonene etter sp. Lev Vygotsky), begynte å få gjennomslag i kirken fra 1970-tallet, anført av bl.a. den amerikanske professoren John Westerhoff III. Han tok til orde mot den kunnskapsorienterte og skolebaserte trosopplæringen og hevdet at kirkelig opplæring må utvides til å handle om

alle deler av troslivet og om hele menigheten. Tro skapes i et fellesskap hvor rollemodeller praktiserer tro.³ Selv om Westerhoff utvidet perspektivet fra hovedsakelig troens kunnskapsdel til å omfatte i større grad troens relasjonsdel og også de omgivelsene vi utøver troen i, bygger også dette læringssynet på at det er den voksne som er forbilde i tro. Westerhoff forfekter et læringssyn som ligger nærmere *mesterlæren* innenfor den sosiokulturelle tradisjonen. Målet ble at barnet skulle lære å tro på samme måte som voksne.

De nyere retningene innen den sosiokulturelle pedagogiske tradisjonen involverte etter hvert barnet selv som aktivt deltakende i egen læringsprosess. Barnet ble et subjekt i lærings-situasjonen. Men for at kirken skulle integrere et slikt læringssyn, måtte grunnen beredes teologisk. Dagny Kaul⁴ og Sturla Stålstett har stått i fremste rekke for å løfte fram barnet som troende subjekt: Barnet må befri seg fra religionspedagogikkens objektivering. Barnetekstene, spesielt i evangeliene, har sterke voksenkritiske perspektiver. Stålstett sammenligner barneteologi med frigjøringsteologi.⁵ Den frigjøringsteologiske hermeneutikken hjelper oss å reflektere over hvordan kirkens tro, tradisjoner og praksis ser ut fra barns perspektiv.

Barnets forbilledlighet som begrunnelse for et voksenkritisk perspektiv

Min egen barneteologi bygger mer på en spirituell enn en akademisk tradisjon. Jeg hevder at det å trekke linjer til frigjøringsteologi kan tillegge barnet en maktvilje og en vilje til frigjøring som ikke samsvarer med erfaringer vi har, i alle fall når det gjelder de små barna. Jeg mener det voksenkritiske perspektivet bør bygge alene på at Jesus framholder barnet som forbilde, ikke bare i tilegnelse av tro, men i selve gudsrikelivet, i disippelskap.⁶

Det nye synet på barnet i ulike fagdisipliner har hjulpet oss til nettopp dette: Å forstå radikaliteten i og åpne for nye tolkninger av Jesu ord om barna. Sandnes, Skarsaune og Aasgaard sier:

Jesu ord om barna og Guds rike satte en dagsorden som ikke ble fulgt opp i den tidlige kristendom. Samtidens syn på barn ble, av mange grunner, bare i begrenset grad utfordret av det Jesus hadde sagt ...

... Dette er utfordringer som dagens kirke må ta sterkere inn over seg, ikke minst ut fra de historiske erfaringer og de ressurser vi i dag rår over.⁷

Jesus framholder barnet som forbilde i tro, som sitt eget sendebud og bærer av visdom.⁸ Det kompetente og deltagende barnet begynner å finne sin plass i kirke og trosopplæring.

Kirkens nye plan for trosopplæring *Gud gir - vi deler*, vedtatt i november 2009, har klart å integrere en sosiokulturell læring hvor barnet selv deltar i sin læringsprosess. Barn og voksne er alle lærende og likeverdige subjekter i menigheten som sammen er et lærende fellesskap. Sammen møter de læringsobjekt: troens kilder og kirkens tradisjon og praksis. I planen heter det:

Jesus løfter fram barna som forbilder i Guds rike ... Barn og unges medbestemmelse er i økende grad satt på dagsorden i samfunnet og påvirker oppvekst og oppdragelse. Dette vil også prege kirkens holdning til barn og unge. Barn og unge har unike ressurser for å bidra i planlegging og gjennomføring av kirkens trosopplæring.⁹

Så kan vi videre arbeide med de problemstillingene som det nye synet på barnet reiser: Dersom vi i dag ser på barns deltakelse som ideal i en felles kirkelig læring, hvordan skal vi da forholde oss til at dogmatikk og andre deler av den kirkelige overleveringen er utformet av voksne, i en tid hvor barns perspektiver ikke ble inkludert? Uansett hvordan det voksenkritiske perspektivet begrunnes, gjenstår her et viktig refleksjonsarbeid over kirkens tro, tradisjoner og praksis.

Tekster som Matt 18,4 inviterer oss til videre eksegese og refleksjon over barns forbilledlighet i tro. Jeg forstår denne teksten som at det finnes noe generelt barnlig, egenskaper som vi skal avdekke, og som vi kan lære av som voksne, uten at dette innebærer stigmatisering av barnet - eller ekskludering av barn som ikke har de generelle egenskapene. Dersom vi mener at egenskapene er forbilledlige, kan de per definisjon heller ikke forstås som en nedvurdering av barnet - men dog som ubehaglige for oss voksne å nærme oss. Jeg har i min bok prøvd å nærme meg disse egenskapene, blant annet gjennom å støtte meg på Tommy Hellstens erfaringer.¹⁰

Det er nå det starter

Når det voksenkritiske perspektivet begrunnes i barnets forbilledlighet i tro, vil de levende og spirituelle barna imellom oss utfordre oss, ikke bare i forhold til å inkludere barnets perspektiver i forhold til tro, tradisjoner og praksis. Når Jesus setter barnet i *sentrum*, blir barnet "det farlige barnet" for voksenverdenen, sier Ylva Eggehorn.¹¹ Barnets perspektiv har *forrang*, og voksne har noe vesentlig å lære av barnets gudsrelasjon. Det er nå utfordringene virkelig begynner. Vil vi slippe barna løs, eller er det tryggest å holde dem tilbake? Er vi klare til å avdekke den kilde til liv, vekst og menighetsutvikling som ligger i Jesu ord om barna? Jeg har uttrykt bekymring for at barneperspektivet, barns spiritualitet og barns visdom ikke egentlig kan bli nok anerkjent gjennom en akademisk tilnærming. Dersom barn skulle være forbilledlige også gjennom en åpenhet for guddommelig visdom og indre opplysning, hvordan fanger academia opp dette og gir det virkelig verdi?

Avslutningsvis vil jeg også løfte fram en utfordring til både Den norske kirke, med sine mange reformer, og den lokale menigheten. De britiske forskerne David Hay og Rebecca Nye har forsket på barns spiritualitet. Barn har et rikt spirituet liv. Det som Nye og Hay observerte, var at barn opplever en forventning om at voksnes religiøse språk skal brukes når de skal snakke om de åndelige erfaringene. Men dette språket virker faktisk fremmedgjørende i forhold til den spirituelle erfaringen barna gjør. Språket bidrar ikke til en klarere forståelse eller fastholdelse av deres egne opplevelser, snarere tvert imot.¹² Lar vi de små barn komme til Jesus, eller hindrer vi dem, når barnet ikke klarer helt å koble sitt rike spirituelle liv på det som skjer innenfor kirkens vegger? Gud er et mysterium. Men vi må ikke la også vår henvendelse til dette mysteriet skje i ord som vi ikke forstår selv. Å gjøre det religiøse og liturgiske språket livsnært og hverdagslig nok til å bli forstått er et godt luthersk ideal og bør være gudstjenestereformens primære utfordring.

Litteratur:

Luthers lille katekisme
Plan for trosopplæring. Gud gir - vi deler. Oslo: Kirkerådet 2010.

Eggehorn Ylva. 2003. *Språk för en vuxen tro.* Örebro: Ylva Eggehorn og Bokförlaget Cordia AB.

Hay, David, Rebecca Nye 2006: *The Spirit of the Child. Revised edition.* London/Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Hellsten, Tommy 1999: *Flodhesten i dagligstuen. Om medavhengighet og om møtet med barnet i oss.* Sørumsand: g-perspektiv as.

Kaul, Dagny 2007: "Skjønte dere ikke at jeg måtte være i min Fars hus?" Premisser for en grenseoppgang mellom barneteologi og religionspedagogikk. I: *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter.* Red. Elisabeth Tveito Johnsen. Oslo: Det praktisk-teologiske seminar.

Sandnes, Karl Olav, Oskar Skarsaune og Reidar Aasgaard 2009: Ut i verden: refleksjoner rundt trosopplæring i antikken og i dag. I: *Når jeg så skal ut i verden. Barn og tro i tidlig kristendom.* Red. Karl Olav Sandnes, Oskar Skarsaune og Reidar Aasgaard. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Stålsett, Sturla J. 2000.: *Barneteologi i emning. I: Himmel over livet. Forkynnelse for barn i en ny tid.* Red. Ragnhild Halle og Geir Hegerstrøm. Oslo: IKO-Forlaget.

Sæbø, Odd Ketil 2010: *Gudsbarnet. Om barnetroens hemmeligheter og en ny trosopplæring.* Oslo: Verbum.

Westerhoff III, John 2000: *Will Our Children Have Faith?* Revised Edition. Harrisburg: Morehouse Publishing.

¹ Luthers Lille katekisme, Dåpen.

² Sæbø 2010.

³ Westerhoff III 2000.

⁴ Kaul 2007.

⁵ Stålsett 2000:31-42.

⁶ Sæbø 2010:28-34.

⁷ Sandnes, Skarsaune og Aasgaard 2009:248.

⁸ Sæbø 2010:16-19.

⁹ Plan for trosopplæring. Gud gir - vi deler. Oslo: Kirkerådet 2010, s 8.

¹⁰ Hellsten 1999.

¹¹ Eggehorn 2003:41-48.

¹² Hay og Nye 2006:132-133.

Når skal vi få brød og vin?

AV ANNE BERIT EVANG, KAPELLAN I RØDTVEDT

"Når skal vi få brød og vin?" Spørsmålet ble visket til presten av et barn på vei ut fra en skolegudstjeneste i Skøyen kirke. Det var et lite spørsmål med store perspektiver.

Lutherske Kirketidene har utfordret meg til å dele noen refleksjoner om temaet barn og nattverd, med utgangspunkt i egen praksis og erfaring. Jeg er prest i Den norske kirke. Min praksis har i hovedsak vært knyttet til mitt arbeid som prosjektleder for trosopplæring i Skøyen kirke, og de siste to årene som kapellan i Rødvet kirke i Oslo. Min erfaring strekker seg noe lenger enn dette, både i tid og geografisk. Jeg vokste opp i en liten fjellbygd i øvre Numedal. Fra barndommen kan jeg bare vagt erindre at det mot slutten av gudstjenesten skjedde noe fremme i kirkerommet. Det var imidlertid klart for meg at det som foregikk der fremme, ikke handlet om "oss"; det var for "de andre". Dette var aldri noe stort tema i min familie, verken før eller siden, nærmere en konstatering av fakta. Noen ting bare er sånn. Andre ting endrer seg, heldigvis. I min tjeneste som prest har temaet barn og nattverd engasjert meg hele veien. Vårt viktigste fellesskap som menighet og kirke er det gudstjenestefeirende fellesskapet. Stedet der ordet forkynnes, og sakramentene forvaltes. Problemet er imidlertid at det mange steder fortsatt er en utbredt praksis at det i de gudstjenestene som er spesielt "tilrettelagt" for barn/familier, gjerne kalt familiegudstjenester, ofte bare er ett sakrament som forvaltes, nemlig dåpen. Nattverden forbeholdes høymessene. Under høymessen blir gjerne de barna som er til stede, invitert med til et annet rom for å delta på søndagsskole.

Dåpen

Det vi alle må spørre oss er: Når vi tar dåpen på alvor, når alle døyte - barn og voksne - er kirken, hvilke konsekvenser må dette nødvendigvis få for våre fellesskap? I den gjeldende dåpsliturgien, og i det nye forslaget, sier vi til foreldre og faddere: *Dere er vitner om at disse barna er døpt med den kristne dåp. Sammen med vår menighet og hele kirken har dere fått del i et hellig ansvar: Å vise omsorg for dem, be for dem, lære dem selv å be og hjelpe dem til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så de kan leve og vokse i den kristne tro.* (fra saksdokumentet til ny dåpsliturgi, Kirkemøtet 2010) Oppfyller vi som kirke vår del av dåpens forpliktelse når de gudstjenestene som særlig "tilrettelegges" for barn/familier, ofte feires uten nattverd? Hva kommuniserer vi om vårt viktigste fellesskap når 3-åringen som er med mamma og pappa i kirken, oppfordres til å gå ut av kirkerommet og til et annet rom størsteparten av gudstjenesten?

Gudstjeneste for alle

I Skøyen kirke var gudstjenesteinvolvering den røde tråden i trosopplæringsprosjektet. Dette fikk stor betydning for gudstjenestelivet i menigheten. Vi gikk fra å tenke ganske tradisjonelt om en deling i høymesser og "gudstjenester for store og små", til å prøve ut involveringstanken gjennom prosjektet *Gudstjenester for alle*. Søndagens høymesse som sentrum for menighetens liv og virke var et utgangspunkt. Det var viktig for oss at høymessen på søndagen måtte ta inn over seg dimensjonene ved relasjonene i fellesskapet på

en måte som kunne inkludere mennesker som enkeltindivid, også barna. At barna er en likeverdig og nødvendig del av fellesskapet, tydeliggjør det enkelte individs enestående og unike plass, også etter at man når voksen alder eller alderdom. For at denne tenkningen skal bli ekte og reell, for at ikke barna skal bli utstillingsfigurer i et fellesskap som ønsker å ta alle på alvor, må høymessen feires også når barna er tilstedet. Først og fremst innebærer dette at nattverdfeiringen blir en selvfølgelig del av enhver søndags hovedgudstjeneste. Dette var et prinsipp som ble innført i Skøyen kirke i forbindelse med trosopplæringsprosjektet - et prinsipp som er selvfølgelig for noen og mer utfordrende for andre. Min erfaring er at det ikke er spesielt utfordrende å formidle nattverden til barn. Det er mye mer krevende å formidle til mange voksne at barn har en naturlig og helt legitim plass i nattverdsfeiringen.

Nattverd

Det argumenteres for praksisen med å utelate nattverden fra familiegudstjenester på mange nivåer. Det jeg har hørt oftest, er av praktisk karakter og omhandler tiden. Den blir for knapp med både dåp, noen sanger fra barnekoret, lesninger, preken og forbønn. Det er rett og slett ikke tid til nattverd. Til det vil jeg svare at det er mye av det andre som skjer, som da er utfordringen, ikke nattverden. Dette er også en utfordring som i disse dager kan sendes videre til dem som er ansvarlige for å ro i land nytt forslag til hovedgudstjeneste i vår kirke. Hangen til å bruke mange ord er etter mitt skjønn altfor stor i vår sammenheng. Fra de minste blant oss sitt perspektiv kan det fort oppleves som en mur som hindrer deres tilstedeværelse og deltagelse på egne premisser - en mur av ord, ikke bare fordi ordene er uforståelige eller uten relevant meningsinnhold, men ganske enkelt fordi de er ord, og fordi det er for mange av dem. Barn vil aller helst gjøre, ikke så mye høre. Dette utfordrer jo også vektleggingen av preken som gudstjenestens høydepunkt for mange. Skal vi ha fellesskap som skal være for alle, må noe både gjøres og sies annerledes.

Motstanden mot å ha nattverd i familiegudstjenester er ikke bare av praktisk karakter. Jeg har også i mange kollegiale sammenhenger hørt de mer klassiske motargumentene; *Kan*

ikke nattverden virke støtende på en dåpsfamilie som ikke går i kirken til vanlig? Er det ikke ekskluderende? Dersom forvaltningen av et av våre to sakrament oppleves som ekskluderende, er det vel ikke sakramentet, men forvaltningen av det som er problemet? Barn er med i gudstjenesteleken med alt sitt alvor. Nattverden er det stedet i gudstjenesten hvor det er tydeligst at vi som fellesskap av troende gjør noe viktig sammen. Barna ser dette og vil være med - vel-signet frie for gamle holdninger om at dette er for *noen* og ikke for *de andre*. Og med barna kommer de voksne. Det er ikke få ganger jeg har sett en mor eller far bli leid frem til nattverden, og på veien forbi meg viske at dette var første gang. Så får de ikke bare med seg en 4-årsbok, men også en sterk opplevelse av å høre til, å delta, kanskje en opplevelse av hellig nærvær? Med sitt nærvær bidrar barn til å åpne opp, både kirke og sakrament. Vår oppgave er å legge til rette for at dette kan skje.

Hva er ekskluderende?

Det ikke er ritualene som avgrensner eller ekskluderer. Om det er noe som gjør det, er det vel først og fremst holdninger? Dersom det er sånn at lange tradisjoner, gjeldende holdninger eller andre årsaker bidrar til at nattverden oppleves som fremmedgjørende, har menighetens prester et ansvar for å gjøre noe med dette. Aller først må vi anerkjenne at det er et problem, og dernest legge en strategi for hvordan vi kan bidra til at dette kan endre seg. I den prosessen er det viktig å være lydhør for det som kommer av innspill og eventuelle motforestillinger. Vi må være i dialog med disse. Jeg tror at det kreves vel så mye voksenopplæring som trosopplæring for 0-18 for at dette skal lykkes. For prestenes egen del trengs kanskje også et oppgjør med det som noen ganger nærmest fremstår som en sjenanse på sakramentets vegne? Formidlingen av nattverdens betydning handler ikke om et kognitivt innhold som kan tilegnes intellektuelt. Nattverden formidles best gjennom å gjøres, sammen. Så kan vi alle få vokse med den, gjerne til egne oss kunnskap om den, oppleve den på stadig nye måter - men samtidig erkjenne at det vi som voksne eventuelt forstår, aldri vil være noe vesentlig viktigere enn hva barn kan erfare i møtet med sakramentet.

Ny inkludering?

Det er en gledelig nyhet at hele avsnittet som i den fortsatt gjeldene alterboka beskriver barns adgang til nattverden, er fjernet fra nytt forslag til alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten. Kravet om opplæring og visse motoriske ferdigheter nevnes ikke noe sted. Dette er en seier for alle som legger barneteologien til grunn for sitt arbeid, og som betrakter dåpen som et sakrament hvor barnet (mennesket) mottar en fullverdig tro og blir innlemmet som fullverdig medlem av kirken. I forlengelsen av dette faller også formuleringen om at *"De medliturger som er medhjelpere ved utdeling av nattverd, skal normalt ha oppnådd religiøs myndighetsalder"*, på sin egen urimelighet og bør fjernes. Jeg har utelukkende positive erfaringer med å ha barn med som medhjelpere ved utdeling av nattverd. Å ta barns åndelige behov på alvor krever respekt for så vel barna som gudstjenesten. Gudstjenestelivet må derfor være innrettet slik at det i størst mulig grad lar barna delta fullt ut og ut fra de forutsetninger de har. Opplevelsen av fellesskap og samhörighet blir også styrket når de som har spesielle oppgaver i gudstjenesten, er representative for hele menigheten. Gudstjenesten er for alle; den er et fellesskap av likeverdige, uavhengig av alder, kognitiv eller motorisk utvikling, kjønn, etnisk bakgrunn eller sosial tilhørighet. I møte med det hellige er vi alle like. Våre felleskap = ord om Gud. Det vi gjør, er like viktig som det vi sier. Gudstjenesten er en del av inkarnasjonen. Det tvinger oss til å lete etter det språket som er sant, både i ord og i handling, og som har dialogen som retning. Gudstjenesten skal og må alltid være en dialog mellom den store vertikale fortellingen og de mange små horisontale jeg-fortellingene.

Det lille spørsmålet på veien ut fra kirken - *Når skal vi få brød og vin?* - aktualiserer både vår kirkeforståelse, dåpsteologi og antropologi. Denne uttrykte forventingen om nattverd fra et barn ble for oss en viktig indikator på at vi hadde lyktes langt på vei med det vi ville, nemlig å gjøre høymessen til en gudstjeneste for alle og å gjøre nattverden til en naturlig del av søndagens hovedgudstjeneste. Nå ligger veien åpen for at barn kan få leve ut sin spiritualitet i kirkens rom.

Notto R Thelle om julen og troens inkarnasjon



”...hans formidable evne til å forene den klare tanke med det poetisk sprog. Alle klicheer bliver fejtet væk... Den lange tanke og den dybe ettertanke sætter læserens hastighed ned.”

Kristelig Dagblad

Kr 160

Ved kjøp direkte fra forlaget:

Kjøp tre, betal for to

Gratis forsendelse

Oriens Forlag www.oriens.no

notto.thelle@teologi.uio.no

FRA BOKFRONTEN



Henrik Nygaard Andersen, Torleiv Austad og Johs. Nørregaard Frandsen (Red.)

Størst er barnet

Artikler om barnet i Kaj Munks forfatterskap.

Forlaget ANIS / København 2010. 311 s.

En oppfølger

"Vi håper denne nye antologi vil uddybe kendskapet til forfatterskapet," sier en av redaktørene, Henrik Nygaard Andersen, i sin innledning til en omfangsrik bok om "barnets omfangsrige rolle" i Kaj Munks forfatterskap. Boken er "denne nye" også i egenskap av å være oppfølger av antologien som kom i 2008: *Kaj Munk - Opgørets Dramatiker* (med to av de samme redaktører: Andersen og Austad). 2008-antologien handler om Munks livssyn slik det "stiger frem" fra utvalgte skuespill. Kanskje tenker Andersen "uddybe kendskapet" i forhold til den.

Denne nye antologien dreier seg også i stor grad om skuespillene. Av antologiens 21 artikler er det bare 4 som ikke har et bestemt skuespill i fokus: De er Øyvind T. Gulliksens artikkel om Munks tekster for barn og unge, Kristin Norseths artikkel om Munks manus til filmen "Det gylne smil" (1935), Sjur Isaksens artikkel om "Barnet i Munks preken" og den siste artikkelen, både med et konkluderende men like mye med et framtidsrettet preg, av sønnen Arne Munk: "Brobygger til evigheden". Også i disse artiklene finnes det naturlig nok referanser til dramaene (særlig i den siste) - som godt underbygger påstanden om at Kaj

Munk i det å være forfatter mest var dramatiker.

Gode innføringer

Presten og predikanten Kaj Munk gjør ikke mye av seg i forfatterskapet da bare en liten brøkdel av holdte prekenes er trykt. Disse er til gjengjeld fra de skjebnesvangre (som særlig for Munk selv) krigsårene. Sjur Isaksen gjør rett i å påpeke at prekenene likevel var mennesket Kaj Munks største offentlige kommunikasjon, alle de år han var prest, tatt i betraktning. At det i det minste er én artikkel om denne *formen* i forfatterskapet, er derfor viktig, selv om det bare er en liten del av prekenene igjen som omhandler *barnet*. Isaksen behandler forholdet mellom dramatiker og predikanten.

At skuespillene (Munks litterære hjemmebane) vinner hjemmeseier på bok(e)bane 17-4 er derfor "rett og riktig", og slik får man i denne skuespillfokuserede antologien virkelig et utdypet kjennskap til nettopp forfatterskapet. Og jeg vil si: Man får ikke bare et "utdypet" kjennskap (noe som jo forutsetter en viss forutgående kjennskap). Man får også samtidig en innføring i skuespillene. At *barnet* er et kontinuum i denne innføring - noe som binder forfatterne til samme tema - gjør hele for-

midlingen både lettere å gripe og mer utdypende. Det er en rød tråd i framstillingen - for å bruke et uttrykk skjønnerlitteraturanmeldere gjerne bruker - og det er ikke selvsagt i en samling av 21 artikler. At artikkelforfatterne nettopp gir, nesten uten unntak, en innføring i peccans historiske tid, plot, bakgrunn, samtidsrelevans, gruppedynamikk, gjør at man også har stort utbytte som leser av boken uten å ha interesse av spesielt å "google" barnet i skuespillene.

Denne siste er ikke minst viktig for en "stakkar som meg" som kom til verket (som anmelder her) uten særlig kjennskap til *dramatiker*, bare noen få luktspor fra *predikanten* som til gjengjeld river godt i den åndelige luktesansen. Nybegynneren kan altså lese denne bok med stort utbytte og få tenning på Munk og ikke minst hans brannfakler av anliggender! - *Like aktuelle i dag som den gang*. Dette er en bok man holder oppe til sønnen må ta en - uten å gjespe. Jeg er derfor med ganske stor visshet sikker på tipset om at antologiene fra 2008 og 2010 utfyller hverandre godt, slår til. Men det er altså bare tipping.

Her er det - og det er ikke til å unngå - noen innledninger som overlapper litt: Om Munks tap av egne foreldre, oppvekst, skolegang, utdanning, studium, tidlige skrivekløe etc. Men det gjør ikke noe, eller det er bare bra (i hvert fall for meg). Langt viktigere er artikkelforfatterens forskjellige bakgrunn og innfallsvinkel. Johs. Nørregaard Frandsens artikkel "Skal vi danse i Himlen? - Kaj Munk og *Egelykke* i litterære barndomsspor" - kunne med sin gode, brede innledning godt ha kommet tidligere i antologien. Det er skuespillenes år for utgivelse som for det meste bestemmer artiklenes rekkefølge.

Artikkelforfatterne og deres bakgrunn

Nå er ikke forfatterne så forskjellige heller, og de delegerer fra fagområder som *har mye med hverandre å gjøre*: Her finnes (praktiske) teologer/prester, en rabbiner, skandinavisere, idéhistorikere, litteraturvitere, religionsvitere og liknende - folk med stort sett samme lagtrøye. De kommer geografisk fra universitets- & fakultetsmiljøer i Danmark, Norge og Sverige og ikke minst fra Midtvesten i USA. Det siste skjønner jeg godt som forhenværende student-

prest i USA, med jevnlig besøk rundt om på colleger og universiteter med "Scandinavian Studies" i studiekatalogene og med stor interesse for Ibsen, Kierkegaard, Grundtvig - og selvsagt Munk (mens fakultetene med tysk bakgrunn parallelt interesserer seg mer for Munks martyrbroder i syd: Bonhoeffer).

I Kristin Norseths artikkel om Munks filmmanus nevnes Kierkegaard og barnet som forløser både av hovedpersonens estetiske kraft og formidlingsevne og mellom det estetiske og etiske stadium (kapittelet "Tre stadier - to sprang" s 152f). Anders Kingos artikkel *At vorde enfoldig bærer undertittelen Før Cannae genset med kierkegaardske brillen* (s 277f).

Disse meget kompetente folk bringer til torgs lese- og forskerfrukter med høyt refleksjonsnivå fra ulike generasjoner både forskermessig og aldersmessig - ja, med hele 40 år mellom eldste og yngste fødselsår: 1934 og 1974. Hovedtyngden ligger på 1940- og 1950-tallet. Personlig synes jeg at eldstemann i flokken, sønnen Arne Munk, skriver aller friskest helt til slutt (*and what a surprise!*).

Munk og hans kvaliteter

Gode innføringer er også nødvendige av den grunn at Kaj Munk ikke står så litterært høyt i kurs (lenger), som man kanskje tror. Det høyner kvaliteten på boka at noen innledninger som går over i rene anmeldelser av skuespillene, er meget ærlige sådanne - det vil her si: ikke nådige, ja, på grensen til slakt. Boka er altså ikke en ukritisk rosende helgenbok. Den trekker fram også de problematiske sidene ved Kaj Munks CV, som hans tidlige beundring av Il Duce - Mussolini, noe som selvsagt overrasker en som bare kjenner motstandsåndshøvdingen og martyren (og helst ville bevare dette bildet). Bøker skal opplyse - og det gjør altså denne. Se Ulf Sundblads artikkel "Att falla i själva segerögnblicket" s 157f om stykket *Sejren* (av noen kalt *Mussolini-pjäsen* og en *bisarr og löjlig melodram utan vettig innehåll*). Religionshistorikeren Lynn Claire Feinberg bringer med også med sitt ståsted som rabbiner inn et interessant perspektiv i boka på hvor milevidt Munk står fra nazismen som ideologi, og hvor mye han er i slekt med jødisk kontekst hvor barnet, som Gud, er symbol på nytt liv (s 209).

Barnet - et hovedfokus

Tre kilder trekkes fram som kilder for Munks forståelse av barnet: egne barndomserfaringer (tap av foreldre bl.a.), Bibelen og litteraturen (Ingolv Austad i artikkelen *Pilatus - karakter-drama og kristen forkynnelse*, s 14-15) Det er et krevende prosjekt å velge perspektivet på barnet konsekvent gjennom en hel artikkel - og noen klarer å holde tråden bedre enn andre - men det gjør altså ikke artikkelen eller boken mindre lesverdig, da de fleste av oss interesserer oss for mer enn *barnet* hos Kaj Munk. Interessant er det med de to forståelser av barnet hos Munk: Når man fokuserer på alderen - eller når man fokuserer på plass i generasjon (vi er alltid barn av våre foreldre). I stykket *En idealist* (om Herodes den store - Jesusbarnet) (Tom Lundskjær-Nielsen s 30) er det *barnet* som seirer "over den gamle rev". Barnet blir en moralsk og religiøs forløser, og denne forløserrollen er en viktig rolle for barnet (i mange skuespill) hos Munk, noe som flere forfattere peker på. I dette henseende påvises påvirkningen av dramatikere som Munk leste tidlig (han begynte jo tidlig selv 19 år gammel) Ibsen (*Villanden* og *Lille Eyolf* for eksempel) og Shakespare. Jan Schumacher (s 99f) trekker parallellføring med denne siste drama *The Life of King Henry the Eighth* og *Munks Cant*. Hos Munk er barnet også et symbol for det danske folk.

I Det nye testamente finner Munk denne forløserrollen. Det er jo barnet Jesus som forløser Guds kjærlighet - og setter hele Guds frelsesgjerning i gang. Et nye testamente uten barnefortellingen hos Matteus og Lukas er derfor utenkelig for Munk. De tre store i dansk åndsliv, Grundtvig, H. C. Andersen og Kierkegaard, har alle hatt stor betydning for - og innflytelse på Munk. Flere av artiklene regner med og analyserer denne innflytelsen.

Antologien får også fram sammenhengen mellom forfatterskap og samfunnsengasjement - og det før krigen også - som Torleiv Austads artikkel *Det ufødte barns rett til liv* om Skuespillet *Selvtægt* (1937). Munks kjærlighet til barnet begynner med å skape "Ærbødighed for Svangerskabet". I den nå verdenskjent Jyllandsposten skriver han i 1936 som innlegg debatten om liberalisering av abortloven: "og en kristen Stat har Pligt, Pligt, Pligt til at gøre alt, hva

den evner, for at en Kvinde i det Øjeblik, hun første Gang fornemmer dette hemmelige Tegn inde paa sit Væsens dunkle Tavle, skal opleve sit Livs rigeste Stund" (s 179). Arne Munk tar opp engasjementet både hos sin far og som stående utfordring i antologiens siste artikkel. Munks dype foranking i kristendommen, både som menneske og som prest, gjør at han i slike spørsmål går andre veier enn samtidige som er opptatt av *barnet*, men med en annen ballast.

Det ene Ord Kristus

Det må ha vært en krevende jobb å sette dette laget sammen, og jeg tenkte da jeg så boka, på tegneseriestripa der Andy Capp er fotballtrener og skriker fortvilt til laget sitt: "Det er meininga at alle dem med samma trøya ska spella mot samma mål!" Men det skjer her: Og målet med denne bok er *barnet*. For Munk var det kanskje et enda viktigere overordnet mål: "Hvor meget jeg end har skrevet, har jeg søgt at skrive det ene Ord Kristus." Det kanskje mest kjente Munksitat er fra Nakskov Tidende (14.2.1939 - s 95) og har selvsagt satt alt han har sagt og skrevet, i lys av den lyskaster han selv har skrudd på. Kaj Munk levde fra 13/1-1898 til han ble myrdet 4/1-1944. Hans liv var et vitnesbyrd - som hans død - og for å nå til Kristus var det for ham eksistensielt å følge H. C. Andersens oppfordring fra julesalmen, her på norsk:

Til barnet vil vi stige inn, og selv bli barn i sjel og sinn. Halleluja, halleluja, barn Jesus!

Kjell A. Skartseterhagen
Sokneprest i Nittedal

SØNDAGSTEKSTEN



Even Borch, Notto R. Thelle, Ingvald Andersen Frøyen og Ragnhild Kristensen

Nyttårsaftan

31. desember 2010

Preiketekst: Jeremia 29,11

Lesetekstar: 1 Joh 1,5-7; Luk 13,6-9

Framtid og håp.

Nyttårsaftan er eit punkt i den årlege livs-syklusen til både dei som går ofte i kyrkja, og dei som går sjeldan. Slik sett er det ein god folkekyrkjedag. Det er eit punkt i året då det er naturleg å tenke tilbake for å ta eit oppgjær med eit stykke levd liv, og deretter tenke framover på den ulevde framtida. Mange gjev seg sjølv ein lovnad om eit betre liv. Oppgjær og ny start er jo eit hovudtema i den kristne trua. Dagen er ein slags evangelisk hoppbakke. Det er berre å sette utfor og ta sats.

Brev til eksilet.

Det enkle bibelordet til dagen er henta frå profeten Jeremia sitt brev til dei bortførte i Babylon. Først blir dei oppfordra til å leve eit så normalt liv som mulig i Babylon. Dei skal bygge hus og plante hagar, gifte seg å få søner og døtre. Dei skal skape fred der dei bur, og be til Herren for byen sin. Så blir folket mint om den lovnaden Herren, Allhærs Gud, Israels Gud har gitt folket sitt: Dei skal få komme heim til Jerusalem igjen. "For eg veit kva tankar eg har med dykk, seier Herren, fredstankar og ikkje ulukkestankar. Eg vil gje dykk framtid og håp."

Tekstordet vårt i vers 11 er på ein måte klimaks i eit innhaldsrikt og sterkt brev. Israels-folket i eksil var naturleg nok nedtrykt og lengta

heim til Jerusalem. I deira situasjon i utlegd var det ikkje rart at dei mimra om fortida og lengta etter ei betre framtid. Dagen i dag var det ikkje så interessant å engasjere seg i. Jeremia sitt brev treff eksilantane akkurat der. Brevet kombinerer på ein eksemplarisk måte oppfordringa til å leve aktivt og positivt der dei er med stadfestinga av at Gud ikkje har gløymt folket sitt. Dei har eit håp. Dei har ei framtid.

På ein måte er det litt synd at vi berre har det eine verset som preiketekst. Det blir så lett å plassere bibelordet rett inn i vår kontekst utan å ta med historia og bakgrunnen for nettopp dette bibelordet. Eg trur ordet blir sterkare inn i 2010 om vi tar med noko av bakgrunnen frå Jeremia sitt brev. Som alt anna stoff frå GT, så står også dette i ein frelseshistorisk samanheng.

Teksten vår har fleire spennande einskildord. Eg vil stoppe litt opp for orda som blir omsett med "framtid" og "håp". På hebraisk er det orda "aharit" og "tikva". "Tikva" er det mest vanlege ordet for håp i tydinga "det ein ventar på". "Aharit" heng saman med ordet "ahar" som tyder etter eller etterpå. Dei to orda til saman uttrykker at Herren vil gje folket det dei ventar på, drøymmer om (tikva), samstundes at Gud gjev dei ei ny tid etter at denne tida er over. For eksilantane betyr det konkret at livet i eksil ikkje skal vare evig. Ein dag startar ei ny tid. Samstundes ligg det eit eskatologisk bakteppe bak dei konkrete orda.

Vi skal også merke oss at folket ikkje blir oppfordra til å halde ut eksilet fordi dei eingong skal få komme heim. Det er like mykje ei opp-

fordring til leve skikkeleg der dei er fordi Herren er den same heile tida. Og han går ikkje frå ordet sitt. Han har fredstankar med folket sitt. Han vil når tida er der, føre dei attende til Jerusalem. Fokus er på Herren og hans nåde, ikkje på draumen om ei betre framtid.

Vår framtid.

Når vi skal preike over denne teksten på ein nyårsaftan, så vil eg ta sjansen på å få tilhøyrarane med meg til Babylon for ei stund. Det kan vere godt å få litt avstand til sin eigen kvardag. Ein ser også sitt eige liv betre når ein tar eit skritt tilbake. Særleg på ein dag med sterkt folkekyrkjeleg preg, med ettertanke og refleksjon som tema, er det viktig å forankre forkynninga i den bibelske frelseshistoria. Eg trur det vil lette trykket som vi har på oss om å bli betre menneske i det nye året. Sprekare, slankare, snillare, flinkare. Vi kan, som eksilantane i Babylon, fokusere alt for mykje på draumane våre. Resultatet blir lett at vi blir deprimerte og passive. For kor ofte blir draumane våre oppfylt?

Sjølv om vi opplever oss heimlause og rotlause i blant, kven gjer vel ikkje det, så er Gud den same. Gud vil at vi skal plante våre hagar og nyte fruktene av arbeidet vårt. Etter dette kjem det ei anna tid, aharit, framtida; då skal vi få kome heim.

Kristus møter oss frå framtida.

Det går godt an å forkynne evangelisk ut frå ein GT-tekst utan å snakke om Jesus. Slik også med denne teksten. Kristus er jo uansett tilstades i liturgien, salmane og nattverden. Men om ein vil trekke inn Jesus i preika denne nyårsaftan, så ville eg ha knyttet det til ordet "aharit", framtid. Kristus er den nye tida. Den som følgjer etter eksilet. Også for oss. Og Kristus kjem oss i møte frå framtida. Det har vi snakka mykje om i adventa, og no kan vi konkludere. Dei tankane Herren hadde med Israelsfolket i Babylon, og dei han har med oss, er konsentrert og inkarnert i Kristus.

EVEN BORCH
Prost i Brønnøysund

Kristi åpenbaringsdag

2. januar 2011.

Prekentekest: Matt 2,1-12

Lesetekster: Jes 60,1-6; Ef 3,1-6

Jeg spør meg selv hvorfor jeg skriver en tekstkommentar om de vise fra øst når jeg faktisk har skrevet en hel liten bok om julen og troens fødsel i søkende og tvilende menneskehjarter: *Det skjedde ikke i Betlehem* (Oriens Forlag 2000). Jeg vil integrere noen av mine refleksjoner fra kapittelet "Visdom fra Øst", men siden redaksjonen ønsker både en markering av utfordringen fra Sør og et sideblikk til moderne nyåndelighet, vil jeg også ta hensyn til dette.

Nyåndelige perspektiver?

Hvis en først begynner å tenke over det, har juleberetningene en rekke elementer som uten videre vil kunne appellere til nyåndelige miljøer: drømmer og drømmetydning, engler og kanaliserte budskap, overnaturlig fødsel, vise menn og kvinner som spår om barnets fremtid, astrologi og esoterisk kunnskap, oppvekst i Egypt - landet som i den klassiske okkulte tradisjonen var selve mysterienes hjemland (før man oppdage Tibet og det fjerne Østen).

Matteus' beretning om Jesu fødsel drives faktisk frem av Josefs fire drømmer. Først drømte han at han skulle bite skammen i seg og ta Maria til seg som sin hustru, deretter at han skulle flykte til Egypt med det nyfødte Jesusbarnet. Den tredje drømmen fortalte ham at det nå var trygt å vende hjem, og den fjerde kunnngjorde at nå kunne han endelig bosette seg i Galilea. Ingen annen bibelsk person er så knyttet til drømmer som Josef (bortsett fra hans navnebror i Det gamle testamente). Vi glemmer ofte at drømmer faktisk kan ha åpenbaringskarakter i Bibelens fortellinger. Vi har våre grunner til skepsis, men er vi for redde?

Flukten til Egypt og oppholdet der er ikke noe hovedmotiv hos Matteus, men fungerer som et element i hans tendens til å tegne Jesus som den nye Moses: Slik Moses ble reddet fra faraos myrderier av nyfødte jødebarn, ble Jesus reddet fra barnemordet under Herodes. Slik Moses vokste opp i Egypt, vokste også Jesus opp der. Hos Matteus knyttes stjernen til tradi-

sjonen fra Moses, budskapet om stjernen som varsler om den kommende redningsmannen: "En stjerne stiger fra Jakob, / en kongsstav løfter seg fra Israel" (4 Mos 24,17). Man skal presse teksten ganske kraftig for å få nyåndelige motiver ut av Egypt og egyptisk visdom, men noen vil kanskje falle for fristelsen.

Det som virkelig åpner i retning av nyåndeligheten, er selvsagt de vise fra øst. De var magere, et ord som kom fra iransk via gresk (*magos*) og latin (*magus*). Magerne var opprinnelig en presteklasse som hadde viktige kultiske funksjoner, antagelig i ulike religioner. De forbindes gjerne med astrologisk kunnskap og filosofisk og religiøs innsikt, slik de fremstår i Matteus' fortelling, men betegnelsen brukes andre steder negativt om trollmenn og bedragerer, som for eksempel trollmannen (mageren) Simon som ble forbannet av apostlene (Apg 13,6-8). Nyåndeligheten viser til en lang serie av "magus in culture" i europeisk esoterisk tradisjon.

Fantasiflukt.

Det er få beretninger i Det nye testamente som har gitt slik flukt til fantasien som historien om de vise menn fra Østerland. De dukker opp fra det fremmede. Ingen kjenner deres navn. De var antagelig vismenn fra Persia, innviet i datidens viten med himmelrom og stjerner som spesialitet. På tolv korte vers fortelles deres historie. De ga seg på vandring fordi en stjerne hadde varslet en stor konges fødsel. De kjente jødernes forventninger, kanskje gjennom jødiske minoriteter i Romerrikets østligste utkanter. De oppsøkte Jerusalems palasser og de skriftlærdes visdom, men havnet i en fattigslig landsby litt syd for hovedstaden.

Kontrastene kunne neppe ha vært mer dramatiske. Der er Maria og barnet i stallens halvmørke. Vi kjenner lukten av fattigdom. Og der kommer de vise med sine fyrstelige gaver. Klærne dufter av hoff og harem og forgylte haller, kanskje med et stenk fra bokruller og bibliotek. Vi fornemmer den eksotiske musikken i det fjerne, larmen fra persiske markeder. Fra sine gjemmer henter de kostelige skatter: gull, røkelse og myrra. Det er en luksus som passer bedre i andre sammenhenger - i palasset når fyrsten feires i lydige underkastelse, og i templet når Den høyeste hylles.

Vi merker beretningens dobbelte bunn. De falt på kne og hyllet barnet, slik man gjør for fyrster. Uten å vite det bøyde de seg i støvet for Den høyeste. Så fikk de vite i en drøm at Herodes, den grusomme representanten for denne verdens makter, sto barnet etter livet. De tok en annen vei hjem, vendte tilbake til det ukjente og nevnes aldri mer (Matt 2,1-12).

Det lyder som en fjern legende. Vi lokkes inn i dens glans og vil vite mer. Hvordan gikk det med de vise? Gjennom 2000 år har folk fortsatt sine fabuleringer. Det var tre fyrstelige gaver. Så var det vel tre hellige konger som kom. De fikk navn - Kaspar, Melchior og Balthasar. De eldste bildene av dem finner vi i katakomber fra 2. århundre, sammen med de eldste bildene av Jesus på Marias fang og av nattverden. I middelalderen var de vise blant de viktigste helgener. Noen mente de kom fra nord og syd og øst.

For noen år siden var jeg innom en utstilling om de hellige tre konger på nasjonalgalleriet i London, med utallige varianter av deres tilbedelse. Omgivelsene var europeiske, med våre landskaper, borger og søyler og ruiner, klær og skikker fra middelalder, renessanse, barokk. Men bildene ga også rom for verdensperspektivet. To av kongene var gjerne ikke-europeere - én afrikaner og én asiat. På tross av sin selvopptatte bevissthet om å være verdens sentrum bekjente Europa på denne måten at det var verdens folkeslag som hyllet barnet.

Bibelsk bildebev.

Men det er noe mer enn en fantasiskapende legende. Selv om beretningen kan stå der og lyse alene, er den samtidig vedvett tett inn i Bibelens fargerike bildebev. Trådene går tydelig bakover i historiens renning, og knyttes samtidig inn i evangeliets helhet på en måte som gir den en helt spesiell mening.

Det er to bibelske billedkretser som særlig gir farge og form til fortellingene om kongenes tilbedelse: den gamle drømmen om en rettferdig konge og de profetiske visjonene av fremtidsriket som skal gjøre Jerusalem til verdens sentrum og få alle folkeslag til å komme og tilbe.

Den rettferdige kongen beskrives i Salme 72. Han er mektig og hersker fra hav til hav. Folket bøyer seg, og fiendene slikker støvet. Men han

er annerledes. Han gir de vergeløse rett. Han berger de fattige og ynkes over småkårsfolk. Deres liv er dyrebart i hans øyne. Hvem vil ikke hylle og tjene en slik konge?

Konger fra Tarsis og fjerne kyster skal sende skatt til ham.

Kongene av Saba og Seba skal komme med sine gaver.

Det er ikke vanskelig å forstå at slike konge-idealer gled inn i beretningene om de vise som bar frem sine skatter for barnet som skulle bringe den høyestes rike. "Av Saba kom de konger tre, / gull, røkels', myrra ofret de, / Halleluja."

Det gammeltestamentlige bilde av fremtidsriket ga nye nyanser til beretningen. Når Jerusalem blir gjenreist i sin glans, heter det i Jesajas visjon, vil folkeslagene strømme til fra alle verdenshjørner og bære frem sine skatter (Jes 60,1-10):

Mot ditt lys skal folkeslag vandre,
konger skal gå mot din solrenningssglans

...

De kommer alle fra Saba,
gull og røkelse fører de med seg.

Med glede forkynner de Herrens pris.

Verdensperspektivet.

Dermed er vi midt inni et sentralmotiv som knytter trådene fra fortiden tett sammen med et av Matteus-evangeliets hovedmotiver: Jesus og folkeslagene. Helt programmatisk, i evangeliets begynnelse og slutt tar Matteus verden inn i sitt budskap. Som et preludium beskriver han hvordan folkeslagene, representert ved ukjente vismenn fra Øst, oppfyller profetenes drømmer om folkeslagenes vandring mot Guds by. Og som et postludium beretter han hvordan det nye gudsfolk sendes ut i all verden for å gjøre folkeslagene til disipler (Matt 28,18-20). Det globale perspektivet åpner seg.

Innen disse rammen hører vi gjennom hele evangeliet, så jødisk det enn er, utsagn som sprenger disse rammen. Ikke minst møter vi en rekke fremmede som på gåtefullt vis, med eller mot sin vilje, hyller Mesteren. En romersk offiser taler om Jesu myndighet på en måte som får Jesus til å utbryte at selv ikke i Israel har han funnet en slik tro. Og han legger til: "Mange skal komme fra øst og vest og nord og syd og sitte til bords i Guds rike" (Matt 8,10-11).

Senere er det en kanaaneisk kvinne som i fortvilelse tvinger seg inn på Jesus for å få hjelp. Etter jødisk tradisjon er hun en uren hedensk hund som knapt fortjener smulene fra de rikes bord. Men til henne sier han: "Kvinne, din tro er stor" (Matt 15,28). Så ved selve korsfestelsen: Romerske soldater spotter ham med ordene "Vær hilset, du jødenes konge!" Det var kanskje de ordene vismennene brukte da de fant barnet. Intetanende utdypet soldatene bildet av Gud som en smertens mann. Pilatus, Romerrikets lokale representant, lar anklagen stå på korset som en tvedydig bekjennelse: "Dette er jødenes konge" (Matt 27,37). Og endelig offiseren og soldatene som roper i angst over jordskjelvet: "Sannelig, han var Guds sønn!" (Matt 27,54).

Felles for disse representantene for folkeslagene er at de hyllet Jesus ut fra sine forutsetninger - ut fra sin innsikt og sannhetssøken, ut fra sin fortvilelse, nedlatende og spottende, eller i redsel for det uforståelige. Det er liten grunn til å tro at de forsto hvem de hyllet. Men de står der hver på sin måte i Bibelens billedvev og peker fremover mot det store temaet: Kristus bringes ut i all verden og bekjennes av folkeslagene.

Guddommelig nærvær i verden.

Dermed får vi også et perspektiv på Guds nærvær blant verdens folk, en visjon for hva det vil si å gå ut i verden. Misjon er ikke - som mange tror - å sende mennesker ut i en gudsforlatt verden, en verden uten lys og håp, uten tro og innsikt. Verden er Guds verden, berørt av hans skapende ord som er Kristus selv. Gud lot folkeslag bo over hele jorden, ga dem faste tider og grenser, for at de skulle søke ham, om de og kunne føle og finne ham (Apg 17,26-27). Beretningen om de vise fra Øst bekrefter visjonen. Her kommer mennesker med datidens høyeste visdom, ledet av Gud og forberedt av Gud, og spør etter barnet.

Før utsendelsen til jordens ender, før Jesu navn overhodet er nevnt, fins det mennesker der ute som søker veier til visdommens og sannhetens kilde. Så blir de vise fra Øst stående som symbol på folkeslagenes gudslengsel. De søkte sannheten. De ga seg på vandring, forlot sine studerkamre, dro ut i det ukjente for å prøve sannheten i det de hadde sett. Og de tilba

- på sin egen måte og etter tidens skikk. Uten å være helt klar over hva de gjorde, hyllet de kongen som var annerledes enn all verdens fyrster.

Kanskje dette kan gi oss litt ydmykhet og visdom når vi sender mennesker ut i all verden. Vi får være så realistiske at vi regner med motstand. Men mon vi ikke skulle ha langt større forventning til at det er noe i folkeslagenes søken som leder mot Kristus.

Et annet viktig poeng følger av dette. Folkeslagenes søken er ikke bare handlinger og holdninger som kan lede dem til Kristus, for så å vrakes og glemmes. Rikdommen ved å være en universell kirke er nettopp at folkeslagenes innsikt og erfaring bringes inn i det kristne fellesskapet. Der formes de på ny og bæres frem som kostelige skatter til Guds ære og til glede for oss alle.

Min preken på denne dagen ville ha vært en invitasjon til å spørre hvilke kostelige gaver verdens mange kirker bærer frem for barnet i vår tid. Plassen tillater meg ikke å eksemplifisere, men i kapittelet "Visdom fra Øst" har jeg nevnt fire gaver: sannhetslengsel, motgang og smerte, glede og håp om frigjøring, og fattigdom. Andre vil fremheve andre gaver, men det er et inspirerende og utfordrende perspektiv.

Om noen ønsker å lese min fabulering i *Det skjedde ikke i Betlehem*, sender jeg gjerne kapittelet "Visdom fra Øst" pr. e-post. Om noen ønsker å bestille hele boken, sender jeg den fraktfritt for kr. 160,- (notto.thelle@teologi.uio.no).

Salmeforslag

Mitt salmeforslag er inspirert av ønsket om å bringe verden inn i gudstjenesten: Amerika, Brasil, Norge, Sør-Afrika, negro spiritual, Irland og England.

525 Rop det ut

089 Cantai ao Senhor, eventuelt Håpstango (Fordi han kom og var som morgenrøden) som ikke står i salmebøkene.

03 Den store stjerna

86 Navnet Jesus

642 Når vi deler det brød som du oss gir

479 Deg å få skode

505 Jesus skal rå

For øvrig er 522 (Lat nye tankar tolke Kristi ord) en flott svensk misjonssalme med viktige perspektiver. Den bør få en sjanse av og til. Danmark kunne gjerne være med også, med Grundtvigs praktfulle og lette "Deilig er den himmel blå".



NOTTO R. THELLE
professor emeritus ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo

I. søndag etter Kristi åpenbaringsdag

9. januar 2011.

Prekentekst: Matt 3,13-17

Lesetekster Jes 42,1-4; Kol 1,15-20

Til dagen:

Denne søndagen kommer i dragsuget etter julehøytid og nyttårsfeiring. Det er derfor ingen enkel oppgave å fange oppmerksomheten om et nytt fokus. Første nyttårsdag er Jesu navnedag, og søndag 2. januar er Kristi åpenbaringsdag med teksten om de vise menn som hyller Jesus som frølserkongen. Vår søndag hopper så over 30 år fram i historien rett inn i fortellingen om Jesu dáp.

Både for dem som har hatt gudstjeneste i nyttårshelgen, og dem som ikke har hatt det, kan det være rett å trekke noen tråder bakover og knytte dagene sammen for å få frem hvordan dagen i dag passer inn i forlengelsen av jul, nyttår og Kristi åpenbaringsdag.

En av de røde trådene er denne: at Jesus blir definert, ikke av mennesker men av Guds engler, av stjernene på himmelen og av Guds egen stemme. Han blir ikke beskrevet eller omtalt av mennesker, men "åpenbares" for oss av Gud.

Til teksten:

Fortellingen om Jesu dåp er kort og veldig lett å gjenfortelle. Samtidig er det en fortelling som flommer over av påtrengende spørsmål. Hvorfor måtte Jesus bli døpt? Hvorfor lot han seg døpe av Johannes som hadde en renselses- og omvendelsesdåp? Hva er poenget med duen og røsten fra himmelen?

Filipperbrevet kapittel 2,6f gir en god tolkning på det som skjer. På Jordans bredd stadfestes både Jesu sanne guddom og hans sanne menneskelighet. Han steg ned, han tjente, han gikk under, han reiste seg opp, og han ble opphøyd. Denne tolkningen finner vi også igjen i ikonkunsten som ofte har malt dette motivet, Jesu dåp. I scenen på Jordans bredd er Tre-enigheten synlig til stede: Jesus som den inkarnerte, Den Hellige Ånd som duen og Faderen som røsten.

Jesu dåp har også klare paralleller til kallesene av profetene, der både synlige tegn, symbolhandlinger og Guds røst er med for å stadfeste kallet, sendelsen og utrustningen.

Det er lett for oss å lese fortellingen om Jesu dåp med våre egne dåpserfaringer i hodet, og da blir det ikke bare enkelt å forklare betydningen av det som skjedde i Jordan elven denne dagen. Men ser vi fortellingen med brillene fra Fil 2, kan vi få se denne enkelt-hendelsen som nok en stadfestelse av at Jesus ble sant menneske og steg ned i våre kår. Han gikk inn i en tjeneste, og denne tjenesten ble bekreftet og stadfestet av Gud og Den Hellige Ånd. Jesus handler ikke på egenhånd, men i Jesus er det den treenige Gud som trer fram for alle mennesker.

Johannes er òg en sentral aktør i teksten. Det går an å trekke linjen til Moses og Josva-fortellingen, for å si noe om relasjonen mellom Jesus og Johannes. Moses viste vei, men fikk aldri gå inn i det lovede landet. Han døde før det var fullbrakt. Slik også med Johannes.

Josva fikk fullføre Moses sin gjerning og ledet folket inn i det lovede landet. Slik er også Jesus (Jeshua-Josva) den som går foran folket og bringer Guds rike nær. Ved å la seg døpe av Johannes knytter Jesus bevisst sin egen og Johannes' tjeneste sammen så vi ser de store linjene.

Vi skal ikke drukne i bibelhistoriske fakta,

men de store linjene og de store fortellingene gjør det lettere å forstå hva det er Jesus sier om seg selv gjennom sine ord og handlinger. Han "åpenbarer" seg selv, og han "åpenbarer" profetiene og historiene på nytt.

Til prekenen:

Gi folk følelsen av at de trekkes med inn i et fortettet øyeblikk i verdenshistorien - et brennpunkt. På en sandbanke ved Jordan elven skjer noe stort. Gjennom alminnelige handlinger skjer noe helt ualminnelig.

1. Johannes og Jesus.

Begge to utvalgt av Gud, begge to sterke unge menn med utrolige talegaver og lederegenskaper, begge to med hoveroller i Guds store fortelling.

Jesu ord til Johannes: "La det nå skje!" er som et ekko av Maria sine ord til engelen Gabriel: "La det skje med meg som du vil!" Det er Gud som handler både i og gjennom Johannes. Det er ikke Johannes som gjør det, men Johannes "lar det skje".

Skap en lyttende og undrende tone i prekenen: "Nå viser han oss hvem han er. Det er Gud som handler." Vi har lært oss å lytte til englenes Gloria og hyrdenes vitnesbyrd. La oss nå lytte til Guds proklamasjon av hvem Jesus er.

Når Jesus blir åpenbart for oss, åpenbares også Den treenige Gud for oss.

2. Stemmen fra himmelen.

Denne gangen er det ikke en engel eller en budbærer som taler, men en røst fra himmelen som sier: "Dette er min Sønn, den elskede, som jeg har behag i." Jesus ble ikke salvet med olje som Israels konger, men han ble salvet med ord fra himmelen - et synlig tegn ved duen, og et tydelig ord gjennom stemmen. Den Hellige Ånd og Gud Fader er til stede.

Hvor mange var det egentlig som så duen og hørte stemmen? Det Matteus sier, er at Jesus så duen, men stemmen taler slik at det forutsetter andre tilhørere, fordi den sier: "Dette er min sønn." (Hos Markus står det: "Du er min Sønn.") Gud åpenbarer for oss hvem Jesus er.

Et bilde: Hvor irriterende er det ikke å se på et intervju av en spennende person, der hele intervjuet blir ødelagt av journalistens stadige

avbrytelser og fordomsfulle spørsmål. Har du ikke hatt lyst til å rope: "La nå mannen få snakke ferdig!"

Det er mange meninger om hvem Jesus er, og mange kritiske spørsmål som kan stilles, men i dag skal vi gi "Gud tid til å snakke ferdig". Å dvelte ved et ikonmaleri over Jesu dåp kan være én måte å lytte til Guds stemme på - å bli i undringen en stund.

3. Åpenbaringstid - å gjøre Kristus kjent.

På en sandbanke ved Jordan skjedde det noe stort da Jesus ble døpt. Men også den dåpen vi har erfaring med, er unik og stor for hver den som blir tatt imot, som barn eller voksen. Også vår dåp er innstiftet av Gud. Også vår dåp følges av ord fra Gud og av synlige tegn i dåpens vann. Også i vår dåp er Den Hellige Ånd nærværende. Vår dåp i den treenige Guds navn bærer Jesu Kristi merke. Derfor er det ikke feil å si at åpenbaringstiden også er "*trosopplærings-tid*". La barna få bli kjent med den treenige Gud som de er døpt til. La dem få sjansen til å lytte til Guds eget vitnesbyrd, og ikke bare alle andres mening om hvem han er. Inviter dem inn i de rommene der alle sanser kan brukes for å lytte og erfare hvem Gud er.

Gjør Kristus kjent for alle folk! Åpenbaringstiden er *misjonstid*. I Jesaja-teksten står disse vakre ordene: "Han skal bringe retten ut til folkene," og: "Han skal ikke bli utmattet og ikke bryte sammen, før han har utbredt retten på jorden. Fjerne kyster venter på hans lære." Juleevangeliet er for hele jorden. Vismennene er representanter for folkeslagene. Når Jesus blir presentert, er det ikke av én person men av Skaperen selv: "Dette er min Sønn." Budskapet er universelt og tidløst.

Til gudstjenesten:

Denne dagen vil jeg ha et ledd med i forbønnen, der vi ber om å "få se Jesus slik han er", og et ledd der vi kan takke for dåpens gave. Det vil være naturlig å be både for egen lokal trosopplæring og for verdensvid misjon.

Jeg vil ha med elementer fra den verdensvide kirke i form av salmer/melodier eller instrumenter som kan synliggjøre åpenbaringstiden som misjonstid. Der menigheten har en misjonsavtale, vil det være flott å løfte fram dette som et eksempel på det å gjøre Jesus

kjent. Knytt misjonen og den lokale trosopplæringen sammen.

Salmeforslag:

To gamle og kjente salmer som godt kan brukes til denne dagens tema, er 92 "Hør nå godt nytt" og 98 "Kristus er verdens lys". Jeg nevner også bibelsk salme 922 "Ditt rike står gjennom alle tider".

Til inngang vil jeg foreslå 0103 "Når jord og himmel møtes her" og som dåpssalme 093 "Det skjer et under i verden".

Fra den verdensvide kirke 066 "Jesus ja han alene" (Madagaskar) og 052 "Gud vær oss alltid nær" (Ghana).

Dersom man bruker sang under nattverden, er det flott å synges fra Salmer 97 numrene 0248, 0250 og 0251.

Ellers vil jeg oppmuntre til å bruke barne-sanger/-salmer som er godt kjent og brukt i menigheten, slik at alle har minst én sang de kan synges med på i løpet av gudstjenesten.



INGVALD ANDERSEN FRØYEN
Undervisningskapellan i Førde i Sunnfjord

2. søndag etter Kristi åpenbaringsdag

16. januar 2011.

Prekatekst: Joh 2,1-11

Lesetekster: 2 Mos 33,18-23; Tit 2,11-14

Til dagen

Vi er i åpenbaringstiden, tiden i kirkeåret da fokuset ligger på åpenbaring av Guds herlighet gjennom hva Jesus gjør, og hvem Jesus er. Åpenbaringstiden har i Den norske kirke også blitt også en tid der det er vanlig å sette fokus på misjon. I dette ligger det et globalt fokus som vi i dag også finner igjen i leseteksten fra Tit: *For Guds nåde er blitt åpenbart for å gi frelse til alle mennesker.*

Til teksten

Teksten finner vi helt i starten av det som er Jesu offentlige virke i Johannes-evangeliet, og den omhandler det første av flere undere som Johannes kaller tegn. Denne delen av evangeliet kan sies å handle om Jesu møter med mennesker og deres respons. Teksten er fylt med symbolikk og uttrykk typiske for johanneisk teologi. Særlig viktige for forståelsen av teksten er disse tre: *time*, *tegn* og *herlighet*.

Time (hora): ofte brukt for å henspille på en bestemt tid, mer enn en time. *Time* blir i Johannes brukt om Jesu død og oppstandelse (se: 2,4; 7,30; 8,20; 13,1; 17,1).

Tegn (semeion): I stoisk filosofi ble tegn forstått som synlig uttrykk for en usynlig virkelighet. Generelt brukt som noe visuelt eller noe som skjer som en bekreftelse. Johannes bruker tegn om noe Jesus gjør som bekrefter at han er Messias.

Herlighet (doxa): i GT brukt om Gud for å beskrive noe av hans vesen; i NT brukes det også om Jesus - brukes i evangeliene om Jesus etter oppstandelsen, mens Johannes bruker det også før. Jesu herlighet før oppstandelsen sees da bare av dem som tror (v 11).

Forfatterens kommentar i vers 11 regnes for nøkkelen til hvordan man skal forstå teksten: *Han åpenbarte sin herlighet, og disiplene trodde på ham*. Det perspektivet finner en også igjen i dagens lesetekster.

Til prekenen

Fortellingen i teksten sier oss mye om hvem Jesus er, og Johannes bruker symboler og uttrykk for å tydeliggjøre hvilke perspektiver han ønsker å ha fram. Disse taler på mange måter inn i sin tid og henviser til ting der, men samtidig har de også mye å si oss i dag. Det er mange perspektiv her det er mulig å ta tak i. Jeg har valgt å ta tak i noe av dette fra et da/nå-perspektiv.

Da: Messias-måltidet

Det må for en datidens leser ha vært tydelig at tegnet peker på Jesus som Messias. Både symbolikkbruken og kommentarene til Johannes er tydelige. I tillegg har teksten også tydelige eskatologiske henvisninger til et framtidig bryllupsmåltid, som i GT også er et messiansk motiv (Hos 2,19-20; Jes 25,6-8.). Datidens leser

ble trolig - som disiplene - utfordret til å se dette åpenbart i teksten og tro - som disiplene gjorde - tro at Jesus var den Messias GT forkynder, og jødene ventet på, som skulle komme med fred, innby til gjestebud med overflod av mat og drikke.

Nå : Gledens Herre

Når vi leser teksten i dag, blir det lett å sitte og lure på hvorfor brukes dette første tegnet på akkurat dette - å redde noe som ser ut til å bli en dårlig fest? Bryllup var da som nå en gledesfest. Gjennom det Jesus gjør i denne teksten, viser han at han har makt til å redde festen, og på den måten også gleden. Samtidig peker, som sagt, mye av teksten fram mot hans død og oppstandelse - og den framtidige gledesfesten som følger, festen over alle fester - der Jesus er festens Herre, og også gledens Herre.

Kristendommen blir ofte framstilt som en regelreligion der fokuset er på "skal" og "skal ikke". Kanskje trenger vi å bli flinkere til å minne hverandre om dette perspektivet - Jesus som gledens Herre som er kommet for at vi skal ha liv i overflod (Joh 10,10). Gjennom hans time - hans død og oppstandelse - kan vi få del i dette. Vi kan få en smak av det her på jorden, men en gang kan vi få del i festen fullt og helt. Det er stor forskjell på å smake og å vite. I Sal 34,9 står det: "*Smak og kjenn at Herren er god*" - det er noe mer enn bare å vite...

Og videre: en global invitasjon

Gud inviterer oss ikke til å skrive under på en erklæring om hvem og hva han er - men han inviterer oss til en fest der vi virkelig skal få oppleve det. Denne invitasjonen gjelder, som i Tit 2,11, alle mennesker. Vi som har fått smake det, må være med og spre det videre så også andre kan få en smak av dette. I teksten leser vi at Jesus åpenbarte sin herlighet for disiplene, og de trodde. De fikk dele videre sine opplevelser av hvem Jesus var, slik at nye fikk en smak av ham. Gjennom dette har vi fått få en smak av hvem Jesus er, og nå kan vi få være med og dele dette videre.

Misjon handler om å dele denne smaken videre både gjennom ord og handling. En slik smak vi finner her i teksten, er raushet. Gjennom dette utfordrer Jesus oss på å være raus med for eksempel oppmuntringer, gode

ord, dele av det vi har av materielle goder, dele av tida vår - kanskje nærværet vårt. En annen smak er gjestfrihet. Han utfordrer oss på gjestfrihet, å åpne opp og gi rom for den andre. Og en tredje slik smak er glede - ikke i form av påtatte smil, men den ekte, dype gleden bare Gud kan gi (Fil 4,4-7). Gjennom å gi en smak av raushet, gjestfrihet og ekte glede kan vi være med og gjøre Guds rike synlig i den verden vi lever i - i møte med dem som ikke har fått smakt det ennå, uavhengig av hvor de befinner seg.

Til gudstjenesten

I hvilken grad dagens prekentekest henspiller på nattverden, er usikkert. Men for de fleste vil det nok gi assosiasjoner til nattverd, og siden begge peker fram mot samme festmåltid i himmelen, kan det være naturlig å ha nattverd i guds-

tjenesten, og forsøke å på en eller annen måte knytte dette sammen, fram mot gledesfesten i himmelen. Dersom det skjer i en kirke med alterring, kan det være fint å bruke symbolikken i den halve ringen og snakke om både det globale fellesskapet, og om dem som har gått foran, som alle vil være en del av fellesskapet rundt bordet i himmelen.

Salmeforslag

Sal 97: 27 og 110. NoS: 276 og 535

Mulige forslag til nattverdssalmer: 650 og 652



RAGNHILD KRISTENSEN
Vik. leder NMS U Oslo/Borg

FRA BISPEDØMMERÅDENE OG KIRKEDEPARTEMENTET

TILSETTINGAR

Agder og Telemark bispedømme

Agder og Telemark bispedømme har i møte 25. oktober 2010 gjort følgende tilsettingar:

Ravn Karsrud blei tilsett som sokneprest i Arendal prosti med Froland sokn som tenestestad.

Olav Trømborg blei tilsett som sokneprest i Kristiansand domprosti med Hånes som tenestestad.

Dei tilsette har teke imot stillingane.

Returadresse:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad, kapellan Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og domprost Jan Otto Myrseth.

REDAKSJON

Luthersk Kirketidende, v/Eyolf Berg,
Luther Forlag, Grensen 3, 0159 OSLO.
Red. sekr.: Eyolf Berg.
Tlf. 91 17 65 37.
e-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende mottas med takk og kan sendes til ovenstående e-postadresse.

ABONNEMENT, ADRESSEENDRING O.L.:

Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg,
Luther Forlag, Grensen 3, 0159 OSLO.
Tlf. 91 17 65 37.
e-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år.
Abonnementet inkluderer Halvårsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).
Kontonummer: 3000.14.73669

ANNONSEPRISER

Det er muligheter for følgende 7 annonsemøduler i LK:

1. *1/2 kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 61 mm) kr 750,- +mva
 2. *Kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 127 mm) kr. 1000,- +mva
 3. *Halvside* (Høyde 177 mm, bredde 61 mm) kr. 2000,- +mva
 4. *Halvside* (Høyde 85 mm, bredde 127 mm) kr. 2000,- +mva
 5. *3/4 side* (Høyde 130 mm, bredde 127 mm) kr 2500,- +mva
 6. *Helside* (Høyde 177 mm, bredde 127 mm) kr. 3000,- +mva
 7. *Dobbelside* (Høyde 177 mm, bredde 2x127 mm) kr. 5000,- +mva
- Overstående priser gjelder s/hv-annonser. Tillegg for farger: kr. 1500,- +mva

ISSN 0332-5431

